

OBSAH

ZOZNAM AUTOROV.....	6
PREDHOVOR K DRUHÉMU (aktualizovanému a rozšírenému) VYDANIU GERIATRIE	13
PREDHOVOR Z 1. VYDANIA	15
ZOZNAM SKRATIEK	17
1 GERIATRIA A GERONTOLÓGIA.....	19
1.1 Krátke dejiny geriatric a gerontologie na Slovensku (Š. Krajčík)	21
1.2 Teórie starnutia (Š. Krajčík)	23
1.3 Starnutie populácie v Slovenskej republike (Š. Krajčík)	27
1.4 Biologické a sociálne charakteristiky seniorov (L. Hegyi)	29
1.5 Zdravotný stav seniorov (Š. Krajčík)	30
1.6 Komunikácia so seniorom (K. Zrubáková)	34
1.7 Kvalita života seniorov (Š. Krajčík)	41
1.8 Telesná aktivita vo vyššom veku (P. Malovič)	42
1.9 Starý človek v doprave (L. Hegyi)	45
1.10 Seniori v inštitúciách (I. Bartošovič)	48
1.11 Násilie voči seniorom (I. Bartošovič)	52
1.12 Rómski seniori (I. Bartošovič)	57
1.13 Sociálne zabezpečenie vo vyššom veku (M. Suchánková)	62
1.14 Posudzovanie funkčného stavu pre potreby sociálnej starostlivosti (I. Bartošovič) ...	67
1.15 Konceptia zdravotnej starostlivosti v odbore geriatric	71
1.16 Prepojenosť zdravotnej a sociálnej problematiky (L. Hegyi)	75
2 GERIATRIA	77
2.1 Všeobecná geriatric	79
2.1.1 Zdravé starnutie (L. Hegyi)	79
2.1.2 Príprava na starnutie (L. Hegyi)	80
2.1.3 Starnutie (L. Hegyi, Š. Krajčík)	81
2.1.4 Ageizmus (I. Bartošovič)	83
2.1.5 Ošetrovateľská starostlivosť v geriatrici (K. Zrubáková)	86
2.1.6 Domáca ošetrovateľská starostlivosť o seniora (K. Zrubáková)	91

2.1.7	<i>Rehabilitácia v geriatrii</i> (H. Šingliarová)	98
2.1.8	<i>Komplexné geriatrické vyšetrenie</i> (J. Hoozová)	106
2.1.9	<i>Starý človek v ambulancii všeobecného lekára</i> (I. Bartošovič)	112
2.1.10	<i>Špecializovaná ambulantná geriatrická starostlivosť</i> (I. Bartošovič)	114
2.2	Symptómy a syndrómy v geriatrii	117
2.2.1	<i>Syndrómy predčasného starnutia</i> (Š. Krajčík)	117
2.2.2	<i>Krehkosť (syndróm krehkosti, starecká/seniorská krehkosť, frailty)</i> (J. Hoozová)	118
2.2.3	<i>Polymorbidita</i> (M. Dúbrava)	123
2.2.4	<i>Zvláštnosti chorôb v starobe</i> (I. Bartošovič)	129
2.2.5	<i>Geriatrické sociálne syndrómy a geriatrický maladaptálny syndróm</i> (I. Bartošovič)	131
2.2.6	<i>Poruchy adaptácie a geriatrický maladaptálny syndróm</i> (I. Bartošovič)	133
2.2.7	<i>Imobilita</i> (L. Hegyi, Š. Krajčík)	134
2.2.8	<i>Dekubity</i> (E. Rajnohová)	136
2.2.9	<i>Kašeľ</i> (Š. Krajčík)	141
2.2.10	<i>Poruchy prehĺtania</i> (Š. Krajčík)	142
2.2.11	<i>Poruchy výživy</i> (Š. Krajčík)	144
2.2.12	<i>Obezita</i> (Š. Krajčík)	147
2.2.13	<i>Poruchy uskladňovania a vyprázdňovania moču</i> (M. Romančík)	150
2.2.14	<i>Fekálna inkontinencia u seniorov</i> (I. Bartošovič)	156
2.2.15	<i>Opuchy</i> (Š. Krajčík)	160
2.2.16	<i>Poruchy spánku v starobe</i> (P. Šiarnik)	161
2.2.17	<i>Poruchy termoregulácie</i> (Š. Krajčík)	164
2.2.18	<i>Hypotenzia</i> (E. Rajnohová)	165
2.2.19	<i>Synkopa</i> (E. Rajnohová)	168
2.2.20	<i>Delírium</i> (A. Bayer)	170
2.2.21	<i>Užívanie liekov a nežiaduce účinky liekov vo vyššom veku</i> (Š. Krajčík)	173
2.2.22	<i>Poruchy rovnováhy</i> (Š. Krajčík)	175
2.2.23	<i>Pády</i> (Š. Krajčík)	176
2.2.24	<i>Úrazy v stareckom veku – gerontotraumatológia</i> (P. Šimko, J. Látal)	180
2.2.25	<i>Anestézia a perioperačná starostlivosť u geriatrického pacienta</i> (R. Záhorec)	187
2.2.26	<i>Boleť v starobe a jej liečba</i> (K. Križanová)	194
2.2.27	<i>Invazívne výkony vo vyššom veku</i> (P. Mikus)	196
2.2.28	<i>Stomický pacient</i> (K. Križanová)	198
2.2.29	<i>Onkológia v geriatrii</i> (J. Mardiak)	201

2.2.30 Paliatívna starostlivosť (K. Križanová)	202
2.2.31 Etické problémy v súčasnej geriatricii (J. Glasa)	211
2.3 Špeciálna geriatricia	221
2.3.1 Choroby kardiovaskulárneho systému	221
2.3.1.1 Zlyhávanie srdca (P. Olexa)	221
2.3.1.2 Ischemická choroba srdca (Z. Mikeš, P. Mikus)	229
2.3.1.3 Dysrytmie (M. Dúbrava)	242
2.3.1.4 Chlopňové chyby (M. Dúbrava)	247
2.3.1.5 Artérová hypertenzia v staršom a vyššom veku (M. Sninčák)	250
2.3.1.6 Cor pulmonale (M. Dúbrava)	259
2.3.1.7 Zápal srdca (M. Dúbrava)	263
2.3.1.8 Nemoci žil (D. Weberová, F. Németh, P. Weber)	268
2.3.1.9 Periférne artérové ochorenie dolných končatín (PAO DK) (F. Németh, D. Weberová) ..	280
2.3.1.10 Najčastejšie choroby aorty u seniorov (F. Németh)	282
2.3.2 Choroby respiračného systému	284
2.3.2.1 Chronická obštrukčná choroba pľúc (Š. Krajčík)	284
2.3.2.2 Primárne a sekundárne nádory pľúc vo vyššom veku (M. Černá)	287
2.3.3 Stomatologické problémy vo vyššom veku	291
2.3.3.1 Orálne zdravie v starobe (I. Erdelský, R. Kotula)	291
2.3.4 Ochorenia GIT	294
2.3.4.1 Choroby ezofágu (A. Vavrečka)	294
2.3.4.2 Choroby žalúdka (A. Vavrečka)	299
2.3.4.3 Divertikulóza a divertikulitída (A. Vavrečka)	305
2.3.4.4 Choroby pankreasu (A. Vavrečka)	307
2.3.4.5 Choroby žlčníka a žlčových ciest (A. Vavrečka)	313
2.3.4.6 Kolorektálny karcinóm (P. Mílkvy)	319
2.3.4.7 Náhle príhody brušné vo vyššom veku (R. Šebo)	324
2.3.4.8 Jednodňová chirurgia v geriatricii (R. Šebo)	325
2.3.4.9 Choroby pečene v geriatricii (M. Žigrai)	326
2.3.5 Choroby obličiek vo vyššom veku (M. Hamilton)	333
2.3.5.1 Zmeny uropoetického systému v starobe	333
2.3.5.2 Infekcie obličiek a močových ciest v starobe	334
2.3.5.3 Hematúria	336
2.3.5.4 Glomerulonefritídy	337
2.3.5.5 Tubulointersticiálne nefritídy	339
2.3.5.6 Diabetická nefropatia	339
2.3.5.7 Akútne poškodenie obličiek	341
2.3.5.8 Chronická choroba obličiek	344
2.3.6 Urologické choroby	349
2.3.6.1 Benígna prostatická hyperplázia a príznaky dolných močových ciest (F. Goncalves) ...	349
2.3.6.2 Karcinóm prostaty (F. Goncalves)	355
2.3.6.4 Nádory obličiek (F. Goncalves)	362
2.3.6.5 Erektlná dysfunkcia (M. Horňák)	366
2.3.6.6 Čiastočný nedostatok androgénov u starnúcich mužov (M. Horňák)	368

2.3.7 Gynekologické situácie a choroby v starobe	369
2.3.7.1 Menopauza (M. Borovský, A. Krištúfková)	369
2.3.7.2 Starnutie ženy a možnosti jeho ovplyvnenia (M. Borovský, A. Krištúfková)	370
2.3.7.3 Nádorové ochorenia ženských pohlavných orgánov (M. Redecha)	373
2.3.7.4 Karcinóm prsníka u geriatrických pacientok (J. Mardiak)	376
2.3.8 Choroby krvotvorby vo vyššom veku	381
2.3.8.1 Anémie (Mikuláš Hrubisko)	381
2.3.8.2 Osobitosti krvného zrážania u geriatrických pacientov (A. Bátorová, T. Prigancová) ...	389
2.3.8.3 Hematologické nádorové choroby (P. Rohoň)	395
2.3.9 Poruchy imunity vo vyššom veku (Martin Hrubisko)	403
2.3.10 Infekčné choroby	412
2.3.10.1 Chrápka (Š. Krajčík)	412
2.3.10.2 Tuberkulóza (I. Solovič)	414
2.3.10.3 Varicela-zoster (C. Klement)	418
2.3.10.4 Pneumónie (Š. Krajčík)	419
2.3.10.5 Ochorenie COVID-19 (M. Dúbrava, A. Koščálová, J. Jánošiová)	424
2.3.11 Vybrané reumatické ochorenia vo vyššom veku	427
2.3.11.1 Reumatoidná artritída (Marián Bernadič, J. Rovenský, Marko Bernadič, Michal Bernadič)	427
2.3.11.2 Alkaptonúria (Michal Bernadič, J. Rovenský, R. Imrich, Marián Bernadič)	442
2.3.11.3 Polymyalgia rheumatica a obrovskobunková arteritída (Marko Bernadič, J. Rovenský, Michal Bernadič)	445
2.3.11.4 Relabujúca polychondritída (Michal Bernadič, J. Rovenský, M. Sedláčková, M. Bernadič)	449
2.3.11.5 Paraneoplastické syndrómy pri reumatických ochoreniach (Michal Bernadič, M. Bernadič)	451
2.3.12 Choroby pohybového systému vo vyššom veku	453
2.3.12.1 Osteoporóza (K. Štefíková)	453
2.3.12.2 Osteoartróza (Š. Krajčík, Ľ. Čápková)	457
2.3.12.3 Sarkopénia (Š. Krajčík)	460
2.3.12.4 Vertebrogenní syndromy (E. Ehler)	462
2.3.13 Endokrinné a metabolické choroby v starobe	464
2.3.13.1 Diabetes mellitus ve stáří (P. Weber, D. Weberová, F. Németh)	464
2.3.13.2 Manažment dyslipidémií u seniorov (Ľ. Fábryová)	476
2.3.13.4 Choroby štítnej žľazy (S. Kiňová)	484
2.3.13.5 Choroby prištítných teliesok (S. Kiňová)	492
2.3.13.6 Poruchy vnútorného prostredia u seniorov (R. Záhorec)	496
2.3.14 Neurologické poruchy vo vyššom veku	505
2.3.14.1 Poruchy vedomí (E. Ehler)	505
2.3.14.2 Cévné onemocnění mozku (E. Ehler)	507
2.3.14.3 Parkinsonova nemoc (E. Ehler)	513
2.3.14.4 Neuropatie (E. Ehler)	514
2.3.14.5 Bolesť hlavy u starších dospelých (M. Krivošík)	516
2.3.14.6 Demencia (A. Bayer)	520
2.3.14.7 Depresia (A. Bayer)	525
2.3.14.8 Závislosti v seniorskom veku (Ľ. Okruhlica)	528

2.3.15 Poškodenie zraku a sluchu vo vyššom veku	531
2.3.15.1 Vekom podmienená makulárna degenerácia (P. Kolář, N. Majtánová)	531
2.3.15.2 Diabetický makulárny edém (P. Kolář, N. Majtánová)	534
2.3.15.3 Diabetická retinopatia (P. Kolář, N. Majtánová)	536
2.3.15.4 Katarakta (P. Kolář, N. Majtánová)	538
2.3.15.5 Glaukom (P. Kolář, N. Majtánová)	540
2.3.15.6 Hluchota a presbyakúzia (M. Tedla, Z. Kabátová)	543
2.3.16 Choroby kože vo vyššom veku	545
2.3.16.1 Dermatózy vo vyššom veku (J. Hegyi, V. Hegyi, E. Hegyi)	545
2.3.16.2 Nádory kože (J. Hegyi, V. Hegyi)	551

Táto publikácia nadväzuje na predchádzajúce mimoriadne úspešné vydania Geriatrie a Geriatrickej pre praktického lekára (2004, 2006, 2010, 2015) prof. Hegyiho a prof. Krajčíka vo vydavateľstve Herba. Vytvorila sa tak veľmi cenná tradícia, ktorá odráža demografický vývoj nielen na Slovensku, ale trendy v najrozvinutejších krajinách Európskej únie a sveta.

Množstvo informácií o starom človeku v zdraví i chorobe pomáha nielen riešiť aktuálne zdravotné problémy starších ľudí, ale aj smerovať sociálnu a medicínsku starostlivosť tam, kde je potrebná. Búrajú sa užité predstavy o tom, že v starobe človek potrebuje stále a nákladnú zdravotnú starostlivosť. Ukazuje sa, že nie je to tak! Pravdou je, že starý človek potrebuje zvýšenú starostlivosť v období pred koncom života. Vtedy by ju mal dostať, vtedy by sa mal sociálny a zdravotnícky systém o neho plne postarať. Starý človek má rovnaké choroby ako mladší ľudia, ale ich prejavy a často aj liečba sú odlišné a iné. Preto je nevyhnutné, aby lekári prvého kontaktu a samozrejme lekári a zdravotnícki pracovníci v systéme zdravotnej starostlivosti poznali osobitosti chorôb vo vyššom veku. A toto je hlavným poslaním tejto knihy, ktorá sa vám dostáva do rúk.

Prípadne si niektoré číry demografického vývoja na Slovensku: stredná dĺžka života sa zvyšuje, no napriek tomu zaostáva mužská populácia Slovenska za najdlhšie žijacimi štátmi o viac ako 8 rokov a ženská populácia za najdlhšie žijúcimi Francúzskymi o viac ako 5 rokov. Starostlivosť sa začína prejavovať aj u nás.

Dĺžka života však nie je jedinou charakteristikou. Kvalita života sa hovorí o kvalite života. Zvyšuje absolútnu počet žijúcich starších ľudí vo vyšších vekových skupinách zvyšuje nároky na sociálny systém a samozrejme na zdravotníctvo.

O osude seniora spravidla nerozhoduje aktívne ochorenie, pre ktoré sa práve lieči, ale skôr početné nešpecifické komplikácie - tzv. geriatrické syndrómy. V praxi sú časté somatické geriatrické syndrómy (poruchy chodidla, pády, inkontinencia, závraty a iné), psychické (demencia, depresia, poruchy chovania a pod.) a sociálne geriatrické syndrómy (napr. sociálna izolácia, dysfunkcia rodiny, násilie voči starému človeku a iné).

Je potrebné myslieť na to, že polymorbidita staršej populácie je dôsledkom vysokej prevalencie rizikových faktorov zdravia v mladšej populácii. Riešením polymorbidity však nie je polypragmázia! Myslíme si, že starnutie populácie si bude vyžadovať ošetrovanie seniorov v ich domácom, rodinnom prostredí, s čím súvisí zvýšenie počtu dostupných geriatrických ambulancií. Súčasťou práce geriatrickej ambulancie musí byť dispenzarizácia seniorov. V praxi sa však vzhľadom na nedostatočné finančné ohodnotenie a nadmerné pracovné zaťaženie ambulantných geriatrov dispenzarizácia presadzuje len veľmi ťažko. V neposlednom rade musíme spomenúť aj nedostatok pripravených lekárov obsadiť takúto ambulanciu.

Predlžovanie ľudského veku prináša so sebou celý rad problémov zdravotníckych a sociálnych nielen pre seniora, ale aj pre jeho rodinu a celú spoločnosť. Starnutie populácie ako typický jav modernej spoločnosti vyžaduje v mnohých oblastiach zmenu myslenia a postojov, od konzervatizmu lekárov až po nevšimnatosť politikov. Táto publikácia nadväzuje na predchádzajúce mimoriadne úspešné vydania Geriatrie a Geriatrickej pre praktického lekára a tieto konštatovania sa stále opakujú.

Chceme zdôrazniť významný podiel prof. MUDr. Ladislava Hegyiho, DrSc., na príprave tohto vydania Geriatrie. V diele sú uchované skúsenosti tohto výnimočného učiteľa, lekára a zakladateľa vedného odboru geriatrickej a gerontológie na Slovensku, ktoré vložil do 1. vydania. Prof. L. Hegyi zasvätil veľkú časť svojej profesionálnej kariéry rozvoju geriatrickej na Slovensku a patrí medzi zakladateľov tohto odboru u nás.

Este niekoľko poznámok k štruktúre knihy. Publikácia je rozdelená na všeobecnú a špeciálnu časť. Všeobecná časť obsahuje informácie aj zo sociálnej gerontológie, teda pohľad na problémy seniorov ako populačnej skupiny. Špeciálna časť sa delí na geriatrickú syndromológiu a na najčastejšie a najvýznamnejšie klinické jednotky - choroby, ktoré majú najväčší podiel na chorobnosti a úmrtnosti starších ľudí. Autori osobitne analyzovali osobitosti ochorenia u starších osôb, špecifikovali priebeh ochorenia v staršom veku.

Ako odborný redaktor chcem poďakovať profesorovi Krajčíkovi za mimoriadnu editorskú a autorskú prácu. Dokázal zjednotiť texty celého autorského tímu do jedného rukopisu, usporiadal niekedy rozdelené texty tak, aby čitateľ našiel celý text na jednom mieste. Veľký autorský kolektív prináša nielen najnovšie poznatky a skúsenosti, ale aj širšiu diskusiu o aktuálnych témach.